

BOSNA KAO INSPIRACIJA JEDNE TURSKE PJESME NASTALE U MAKEDONIJI POČETKOM XX STOLJEĆA

adnan KADRIĆ

1. Uvodne napomene

Bosna je dugo vremena bila jedan od glavnih kulturno-civilizacijskih centara u najzapadnijem dijelu evropskog dijela Osmanskog carstva. Osmansko carstvo, kako kaže Ilber Ortayli, gubitkom Bosne nije izgubilo samo teritorij, nego i jedan od strateški jako važnih kulturnih centara na Balkanu. Nesumnjivo su to osjećali i brojni stanovnici Bosne u periodu koji je slijedio, pogotovo veliki dio bošnjačkoga stanovništva koji se naglo počeo iseljavati iz Bosne i naseljavati uglavnom u zapadne dijelove Anadolije. Jedan dio Bošnjaka zadržao se i u Makedoniji, još uvijek nesviknut na veliku udaljenost od rodne grude. Narod, prije svega muslimani, i u Makedoniji, bio je zabrinut za vlastitu sudbinu. Tako sudbina Bosne postaje dio ukupne sudbine ostalih balkanskih krajeva koji su bili pod osmanskom upravom. Utjecaje sudbine Bosne krajem prošloga stoljeća zapažamo u nekim književnim djelima, kako u Bosni, tako i u ostalim balkanskim krajevima. "Zeleno busenje" Edhema Mulabića i slična djela donekle nam pokušavaju dočarati stanje "narodnoga" duha u tome periodu, tačnije zabrinutost naroda u Bosni za ono što dolazi s

novom vlašću. No, zabrinutost, odnosno žal za Bosnom, ne prestaje da se reflektira ni u turskoj književnosti na Balkanu.

Jedna od pjesama u kojoj se Bosna koristi kao centralni motiv pisanja jeste pjesma turkija Mustafe Tunča "Ne zaboravite Bosnu",¹ u kojoj autor pokušava zabrinutost za sudbinu Makedonije izraziti kroz simboliku sudbine Bosne. Pjesnikova se zabrinutost zapravo prelijeva i na cijelo Carstvo, odnosno na ono što je preostalo od Carstva. To je zanimljiva pjesma koja se uklapa u period tzv. turske "predrevolucionarne" (predžumhurijske) književnosti, kada se kao najistaknutiji predstavnici turske rodoljubive poezije uglavnom oglašavaju Turci koji su živjeli na području Balkana. Za pjesnika Mustafu Šekiba Tunča, na osnovu dostupnih podataka, još uvijek ne možemo tvrditi da je pripadao nekom od poznatijih turskih književnih pokreta i struja koji su snažno utjecali na kulturni život u državi krajem 19. i početkom 20. stoljeća, kao što su: Ervet-i fünün, Ferci-i Ati, Genç Kalemler i sl. Pjesnik je rođen 1886. godine u Istanbulu. nakon završetka škole (1908.) počinje raditi u Skoplju, gdje osniva klub "Subhan-i Vatan". Pjesmu je "Ne zaboravite Bosnu" napisao u mladalačkom žaru, ali pjesma ima i nekih

mudrih opservacija, čak i ironičnih zaključaka. Njena je umjetnička vrijednost daleko ispod učene, dvorske, duboko mistificirane i do krajnjih granica metaforizirane dvorske, divanske poezije. To se da uočiti na osnovu rime, metra, leksike, načina nizanja riječi. Ipak, mora se priznati, pjesma M. Š. Tunča, bez obzira na metar i rimu, snažno odražava duh vremena u kojemu je autor živio:

NE ZABORAVITE BOSNU
 “Srcima Osmanlija što krv liju”
 (Mustafa Šekib Tunč)

Veliki narod nek, ne zaboravlja veličinu
 svojih pradjedova
 Znaš li šta sve postiže ta skupina kao aka
 mala?!

Od neimaštine nikad se nije plašila, jatagan
 je poznavala,
 Za domovinu, za Osmanlije samo uzvišene
 stvari željela.

Tmim, more nije poznavala, poput lava se
 kretala,
 Povijest Istočnog rimskog carstva u crno
 prebojila.

Bursu, Edirne, Istanbul ona je osvojila
 Na obazirući se na brda i kamenje Beč je
 uzdrimala.

***

Eto, takva bi veličina najranijih pradjedova
 Nakon toga ode, ne znam kuda, al sve ode
 unazad, bestraga.

Ne razmišljajući o politici, pokvarismo jezik,
 srce tada otpočesmo sa zabavama, sa
 podizanjem kazana.

Janjičari “nama” rekoše, taj temlje ovog
 naroda
 “Bakšiš! Bakšiš nama!” ... želimo se pobit
 zbog upravljanja.

To je, eto, ono što vojsku osljepljuje, kao
 udar sjekrama.

Dušmanima čast uvećava, želje naše prodaje,
 iznevjerava!

Mislili smo da osvajači svijeta mi smo, u maču
 keramet da je

Dok nisu pali naši znani, da li ste spoznali
 poniženje šta je.

Bez napredovanja vremenom slijepismo se
 za ono što prošlost daje;

Ona prošlost što mrtva je i nestalna, šta li
 smo očekivali od nje!?

Ponašajući se po savjetima prethodnika,
 uživali smo poštovanje,

Ne razmišljajući o razboritosti kao slijepi
 postasmo, prisiljeni na stajanje.

Dok pametni na Zapadu blistahu, mi
 glačismo palete i ordenje

Mislili smo, osim slabosti, na ovom svijetu
 ništa stalno nije.

***

Katkad nas protresti tjeli su i naši preci veliki
 “Ne pristajemo”, “Ne pristajemo”, braćo,
 zar to nismo rekli?!

Ja velim, takva priča nek nestane, ne trebamo
 tako govoriti

U narodu ovome, od onog što je staro ništa
 ne treba ostati.

Jer zastarjelo znači mrtvo, sa mrtvima se ne
 može živjeti

Ako se u potresu i povratimo, vrijeme nas
 na miru neće ostaviti.

***

Sada, eto, ulazim u tužne, bolne dane,
 Te dane kad se časti Vatan rasparča u pokrajine,
 na sve strane.

Bosna ode, Hercegovina ode, Niš nestade!
 Sofija, Bogdan,² Elak ode, sve nestaje!

Hej Osmanlije! ... Sve je to naš toprak, krv
naša je,
Naš vatan, naša mjesta, naša čast, duša naša
je,

Zašto pognutih vratova braću na mjestima
tim ostali smo,
Nek je prokleta neznanje, tiranija ... eto,
konačno se oslobodismo!!!

Slobodni narodi odani su, ne zaboravljaju
povijest svoju;
O Osmanlijo! ... ni minute jedne ne zaboravi
na Sofiju.

nakon toga potomstvo naše dok ne nestane,
svoja mjesta nek ne predaje;
Ej zemljače! Ni sekundu nemoj zaboraviti
Hercegovine.

Izgubljena mjesta naša čas - na njih se sada
mladost ne može osloniti
O Osmanlijo! ... Nemoj nikada Bosne
zaboraviti!

(sa osmanskog preveo A. Kadrić)³

Otvorenost prema širem čitateljstvu, prije svega
običnome čovjeku koji živi svoj stvarni, brojnim
brigama opterećeni život, daleko od
visokoumnih i "učenih" izraza, ovoj pjesmi
Mustafe Šekiba Tunča daje posebnu vrijednost.
Da li je to "društveno angažirana" poezija ili,
zašto i to ne naglasiti, izraz vatrenih mladalačkih
emocija pjesnika Tunča, pitanje je koje se može
shvatiti tek kada se pravilno shvate teški
historijski trenuci u kojima je pjesnik živio.
Pjesnikovo "ja" iskazano je kroz njegovo
neslaganje s postojećim stanjem duha u vodećim
slojevima stanovništva. Njegova pjesma jeste
ciljana, ali joj cilj nije pohvala kakve ličnosti
od ugleda da bi se priskrbila stanovita
materijalna korist ili afirmirao lični interes;
njegova je poezija pobuna protiv pasivnog
odnosa prema vlastitoj povjesti.

Dakle, njegova je poezija motivirana teškom
situacijom u kojoj se Carstvo nalazilo; i kad
Mustafa Šekib analizira ratno stanje, njegova
je poema duboko pedagoško-didaktički

utemeljena. Za Tuča "Beč je uzdrman", ne zbog
snage vojske, nego zbog snage ideala predaka
koji su težili samo za uzvišenim stvarima.
Sebičnost, pohlepa, nemoral tek su vanjski znaci
koji ukazuju na opću dekadenciju u društvu,
samozadovoljstvo i nedostatak bilo kakve želje
za napretkom: Dok pametni na Zapadu
blistahu, mi glačismo palete i ordenje. (Mislili
smo, osim slabosti, na ovom svijetu ništa stalno
nije. Pobuna je otpor prema zastarjelom načinu
razmišljanja koji dovodi do raspadanja jednog
moćnoga carstva, kakvo ej bilo Osmansko
carstvo. On se ne obraća samo Turcima, samo
Makedoncima ili nekoj posebnoj etničkoj
skupnini u Carstvu, nego svakom Osmanliji
kome je stalo do stare slave pradjedova:
Izgubljena mjesta, naša čast - na njih se sada
mladost ne može osloniti). O Osmanlijo!...
Nemoj nikada Bosne zaboraviti! Za naše bolje
razumijevanje gore navedene pjesme Mustafe
Šekiba Tunča, treba podsjetiti i na aktualni
trenutak u kome je napisana, kao i na izreku
da u životu nema slučajnoga odabira diskursa.

m

Literatura:

- Hamdi Hasan, Saray-bosna Küttüphanelerindeki Türkçe Yazmalada Türküler, Ankara 1987.
- Hamdi Hasan, Mustafa Şekip Tunç'un Bosna hakknda bilinmeyen bis şiiri", Hilal, Şubat-Mart 2000. Usküp.
- Nametak Fehim, "Epska pjesma na turskom jeziku o prilikama u Bosni", POF 22-23, Sarajevo, 1976.
- Nametak Fehim, "Opsada Zvornika 1717. u pjesmi na turskom jeziku", POF 32-33, Sarajevo, 1983.
- Hadžiosmanović Lamija, "Dvije neobjavljene pjesme o banjalučkom boju iz Kadićeve Hronike", POF 22-23, Sarajevo, 1976.
- Maglajlić Munib, "Skica za pregled bošnjačke književnosti", Znakovi vremena, vol. 3, br. 7-8, Sarajevo, 2000., str. 180-202.

Bilješke:

¹ Pjesmu je objavio u časopisu "Yeni Mektep", a Hamdi Hasan je skrenuo pažnju na nju u posljednjem broju makedonskog časopisa "Hilal", gdje je dao i ispis pjesme na osmanskom.

² Mjesto u Moldaviji.

³ Tekst na osmanskom kopirat ćemo iz časopisa "Hilal" (februar-mart 2000.), str. 7.